

Анита Тарасевич

С цвят на слънчогледи,
с дъх на лято

Изданието е спечелило конкурс
на Министерството на културата.

© Анита Тарасевич, автор, 2015г.

© Книгоиздателска къща „Труд“, 2015 г.

ISBN 978-954-398-409-1

Анита Тарасевич

С цвят на слънчогледи, с дъх на лято

разкази

Книгоиздателска къща **труд**
София, 2015

Всичко, заради което

Селцето е малко и слънчево. Изникнало е на равно и просторно място, цялото на показ. Нищо не закрива златните слънчогледови пространства след къщите чак до хоризонта.

Ниските дървета едва успяват да направят сянка в малките дворчета. Там, където не е имало грижа с години и не са били рязани, захлупват поддалите каменни огради и рушащите се къщи.

Запустение и забрава владеят тъмните и влажни сенки на тези дворове. Сякаш никой с години не се е връщал тук. По вратите личат останали парчета от некролози, мокрени от дъждовете, сушени от слънцето, късани от ветровете – може би и те се опитват да отлетят нанякъде, където и да било другаде, само да не останат тук. През счупени прозорци се виждат сиви парчета от пердета. Дограмите са изкривени, комините – паднали, покривите – накъдрени, на места – с липсващи керемиди; самите керемиди са изтънели като хартия, мазилката е изронена до камък или тухла. Тухлите са сиви – от влагата, която не може да изсъхне в сенките на израслите дървета. Или от сълзите на предците? Дворове на забравата.

Тук-там обаче между тези острови на запустението от двете страни на междуградския, също почти пуст, път се откроява и друго – дворове с бели, искрящи камъни на оградите, с подновена външна мазилка на къщите в

искрящи цветове, с наскоро боядисани дограми и бели пердета. Комините гордо сочат към небето. Като че с вълшебната си пръчка магьосник случайно е посочил и е създал за един миг тези цветни островчета сред общата тъга като доказателство за способностите си. Сякаш като в компютърна игра някои от дворчетата вече са получили стопани, а други още търсят своите играчи. Или обратно – играта привършва и отказалите се да продължат, оставят запустение след себе си...

Дърветата и храстите тук са подстригани, дворовете – прекопани, пъчат се лехите с домати и краставици; но най-хубавото са цветята. Накачулени в саксии по стълбищата на къщите, по прозорците, по верандите, по оградата, по продължение на пътеката, под лозите, край чешмите; шарени, живи, завладяват с цветовете си въздуха. Мушката, сакъзчета, камшици, невени, хортензии, латинки, карамфили, рози, ружи, цинии, космос, парички, лилиуми, острите ножове на ирисите, калдъръмчета, подрязани чимшири, фунийки, петунии, гладиоли и още знайни и незнайни, най-различни, изсипани като от рог на изобилието цветя... Подредени като за изложба, уж тихи и смълчани като цялото селце, те сякаш крещат с ярките си багри.

Още нещо подсказва, че все още има живот тук, че цветята не са дело на неизвестен магьосник, а дворовете не са само мираж и оптическа измама за пътуващия през селото – пред някои от портите край междуградския път има сергии и на тях са сложени за продаване кратунки, боб, бял и жълт фасул, пъпеша, дини, лук, чесън, домати и краставици, тиквички, всичко, което нечии трудолюбиви ръце са отгледали в населените дворове. До някои от сергиите седят и клюмат в жегата възрастни жени, други сергии стърчат сами, но е явно, че и край тях в сенките на крайпътните дървета има човек.

Някои от минаващите коли спират – пътниците се ин-

тересуват за цените; след това мъж или жена ще слезе, ще купи нещо или колата просто ще отпраши по пътя.

Малка, зелена като жабче кола спира пред една от сергиите. Зад кормилото е млада жена. Държи в ръка листче, поглежда го, поглежда към табелката с номера на вратата на двора. После излиза колебливо, вдигнала над очите си големи слънчеви очила, мушнала листчето в джобчето на късия панталон. Разкършва крака, разтърсва коси.

До сергията няма никого, но в двора внезапно настъпва раздвижване, като че невидим бутон е дал старт на някакво действие и играта е започнала; през отворената желязна врата чевръсто излиза възрастна жена с побеляла коса, облечена в рокля с къси ръкави, с копчета отпред, и избеляла престилка на кръста; опитва се да подтичва бързо по очуканите плочки, клатушка се наляво-надясно върху изкривените си в коленете като буквата „о“ крака.

– Добър ден. Кажй, чедо, какво искаш, влязох за малко на сянка, че гледай какво слънце е тук...уууух... Лято.

– Добър ден – казва момичето, което е огледало без особен интерес сергията, после погледът му се впива изпитателно в грапавото лице на жената.

– Кажй какво искаш – настоява жената, като плахо посочва продукцията си – домати са съвсем пресни, сега ги откъснах. Бобът е хубав, лесно се вари, жълтият е без конци, толкова сладък – ще видиш. А пъпешите се топят, и чесънът, и лукът – всичко ни е чисто тук, от природата...

– А кратунките, по колко са? – момичето не поглежда към похвалената продукция. Очите му все така търсят нещо по лицето на жената.

– А, кратунките – разочарована е жената, – и те са хубави, вземи си, по три лева са малките, по четири – голе-

мите... – казва го почти като въпрос, сякаш не знае дали това е подходящата цена и просто налучква.

Момичето най-накрая откъсва очи от лицето ѝ, отправя поглед зад жената, към разноцветния двор.

– Много цветя имате – казва то с почуда. – И в другите дворове гледах – цветя, цветя... Прииска ми се да сляза и да видя... Много красиво, шарено...

– А, цветя! – казва жената, обръща се и тя към двора. – Има, не е като да няма... Ела да видиш, ако искаш – и сочи навътре. – И цветя имам, ама не ги късам, не мога да ти дам.

И добавя по-меко:

– Но можеш да ги видиш, ела...

Жената тръгва към вратата, момичето я следва, вгледано в тази крива, клатушкаща се фигура. Влизат в двора през желязната порта. Жената я води напред по пътеката, чак до чешмата, при къщата, където под увисналата от гроздове лоза има пейка, скована някога от груби дъски.

Момичето се оглежда предпазливо.

Всяко цвете сякаш е само за себе си – красиво, с положена за него грижа, обичано и гледано. В саксиите, край пътеката, на верандата, на прозореца – няма цвете, което да е клюмнало, тъжно или увяхнало.

– Много е хубаво – казва момичето.

– Ох, момиче... – обляга се жената на каменната чешма. – Хубави са цветята, хубави... Ама нали виждаш – колко къщи са вече пусти в селото, не останаха хора... Ако имаше и толкова хора, колкото цветя...

– Какво е това? – пита момичето и сочи. – Мушкато, нали?

– Мушкато, мушкато – кима с глава жената, усмихната – всякакви цветове ги имам; и едноцветни, и шарени; те са днес моите дечица...

Момичето се намръщва – докоснала е болезнена тема, но жената е все така усмихната.

– Няма ги вече децата – обяснява жената, но без тъга, просто констатира. – Устроиха се далеч. Две деца имам, син и дъщеря, те по едно дете имат. Едната внучка вече трябва да е голяма, само като малка съм я виждала, да я видя, няма да я позная. А другата вече работи. С мъжа ѝ имат цветарски магазин, в София, ама на няколко години веднъж да дойде – уточнява без никаква емоция жената; нито гордост, нито тъга, нито упрек има в думите ѝ.

– Аха – кима отново момичето, отместило погледа си настрани.

– Ама аз си мисля – ето и тук има цветя, ела, бе чедо, върни се насам, да ви видя поне за малко... Е, не искат – клати пак глава жената. – По цяла година стоим с другите наборки тук сами. Кога ще дойде, дали ще дойде някой да ни види – не знаем. На никого май вече не трябва да ви дадем – нито ние, нито къщите, нито селото... Мъжете умряха – уточнява отново без никаква емоция, без съжаление или тъга – и ние вече трябва да умираме.

– Е... – започва момичето, но не може да продължи. Гърлото му се е стегнало. То още гледа настрани и примигва, сякаш нещо е влязло в окото му.

– Това е... – продължава жената и разперва ръце. – Ама не се даваме. Разменяме с жените семена, луковичи, коренища, резници, сортове, цветя. Пазим саксийките, зимата в мазето – напролет пак навън. Нека да има цветя, нека са красиви дворовете, като дойдат децата, внучите – да кажат „то било много красиво тук“, да си спомнят пак за нас, да им хареса, да искат да идват пак, пък ако може – някой и да остане...

Гласът на жената заглъхва. Тя въздъхва и явно сама не си вярва.

– Затова не мога да ти набера цветя, не трябва да ги късам, те трябва да са тук, с мен, да чакаме заедно... Красиви са, нали, момиче? – иска да чуе още веднъж жената.

Момичето само кима. Чувства се смалено като цвете и затиснато от огромна тежест. Не може да я понесе, не може да стои тук повече.

– Искаш ли малко вода? – сеща се жената. – Много хубава вода имаме, студена, чиста, много от дълбоко идва, другаде няма такава вода.

Момичето пак кима, приближава до чешмата, пуска кранчето, полага ръка под струята, пие жадно, както че не е пило вода от цели векове.

Пие дълго, след това с колебание напръсква и лицето си – не знае дали може да хаби така тази скъпоценност.

– Е, аз ще тръгвам – казва накрая.

Пристъпва неуверено. Жената и тя тръгва, клатушкйки се, след него.

На сергията момичето се спира, избира една кратунка, един пакет боб, пъпеш; плаща.

После жената предлага да помогне с нещата до колата – за тези два метра от сергията до колата. Момичето се опитва да отблъсне помощта, няма нужда от нея, младо е, здраво е, неудобно му е; но жената е настоятелна и момичето отстъпва. Затваря багажника, поглежда жената, тези черти, това лице, не знае какво да каже за довиждане.

– Е, ще тръгвам – промърморва накрая, – и пак ще минавам – обещава неуверено.

– Наблизо ли идваш, чедо? В селото ли? – пита жената с внезапна надежда в гласа. – На кого си?

– Не, не – бързо казва момичето. – Само минавам оттук.

– Минавай, идвай – разочарована е жената, но усмивката ѝ е като милувка. – Ще видиш колко ни са хубави тук и бобът, и пъпешът, и пак ще си купуваш, много са ни хубави, чедо...

Колата потегля бавно.

Жената не тръгва веднага към сергията, взира се към пътя.

Колата също не бърза, момичето се оглежда наляво, оглежда се надясно. Може би не знае какво да прави; може би няма сили да се откъсне и не е сигурно дали не трябва да се върне. Тези тъжни къщи, тези слънчеви къщи – дворовете на тъгата, но и дворовете на надеждата – твърде много очакване, на което не знае дали може да отговори. Усеща зад гърба си погледите през оградите – с непотърсена обич, с непоискана прошка, а пàри, как пàри листчето в джоба на панталона и въпросът не е ли това тук всичко, заради което си струва да те има...

Сара

Балканеца, така го кръстиха съседките, че хем да си знаят за кого говорят, хем той да не ги разбира. Нанесе се в началото на пролетта в къщата на Винаровите, които още преди десетина години се преместиха от градчето, а вече и децата им израснаха в другия, големия град, та нямаше никакъв изглед да се връщат обратно. Дафина, родственица на Винарови, и тя вдовица като жените в къщите по улицата, наглеждаше до този момент имота – до следобеда, в който доведе мъжа, пристигнал с автобуса от града. Дафина каза, че Винаровите му дали къщата да я ползва, без да плаща – само срещу поддръжката ѝ, защото иначе човекът бил и чист, и работлив, техен ли роднина, неин далечен родственик ли – така и не се изясни; а за колко време ще живее тук – зависело от него дали ще се установи и дали ще си намери работа.

Висок, със снажни рамене, Балканеца веднага бе забелязан от жените, останали без мъжко внимание от години; че и съвсем сами – децата им пък заминали по градове и други държави. Ще кажеш – вдовиците са изоставени от всичко и от всички така, все едно нямат вече никакво предназначение и няма за какво да живеят. А ето – изведнъж има за какво. Да минат край къщата на Балканеца, да хвърлят едно око през оградата, погледът им да се залови като с трънче за снажното му рамо

или ръка... Малко по малко си припомнят, че са жени, избират по-нови обувки, пригладват косите, тайно една от друга се завъртат в магазинчето за дрехи втора употреба.

Е, мъж! Истински и жив! И ако преди все бързо подтичват като се връщат от магазина към къщи – да се приберат, сега поспират, хвърлят поглед към оживялата къща; очите им са привлечени неудържимо. Уж отчитат свършеното – стяга вече къщата Балканеца; кога дойде, кога боядиса металната портичка, – пък не толкова къщата и двора, а все него търсят да видят.

Е, мъж. Като излезе на сивия плочник, главата му се извисява нагоре, все едно небето ще стигне, та да го понесе на раменете си, с облаците, слънцето и всичко отгоре, нататък по улицата. Де такива мъже тук!

Гледат след него жените, умислени зад оградите в дворовете си:

– Мъжете тук са ниски, да са здраво стъпили на земята, та да не ги отвее вятърът, че няма къде да се скриеш от него като духне; ма то ги и отвява – говорят си сами вдовиците, застинали на стълбите пред вратата или до оградата, когато Балканеца минава край двора им. – А там, в планините, трябва да си висок, да погледнеш през билата, през върховете да погледнеш, за да видиш какво идва, какво се задава; да не може да те изненада изведнъж; та затова са високи хората там, и на него отдалеч му личи откъде е дошъл.

– Де ще видиш такива мъже тук, още повече като избягаха младите – мислят си жените; и бащите им са били ниски, и мъжете им са били ниски, всички те – стъпили здраво на плодородната земя – трябва да си близо до нея, да не ти избяга, да не се мъчиш, като се навеждаш, когато я обработваш; лесно да се наведеш и да я стигнеш. Виж, някое внуче, дошло за малко през лятото, може да се извиси по-височко от другите, с крачка,

дълги като на конче; но с годините и то забравя да идва, тичат крачката му по други градове и земи, няма как да го видиш тук пораснало и височко.

Та им е странен Балканеца, чуден им е. Е, по телевизията всякакви хора ще видиш, ама друго е ей така да се изправи Балканеца над тебе, да се извиси и да те загледа с тъмните си очи, да ги присвие, сякаш надалеч да види, над върховете – аха да разбере, ако идат страшни планински бури, бучащи и раздиращи небесата; да се изправи срещу бурите и да ги посрещне... Ех, няма къде да видят жените такива мъже, никой не идва вече да се заселва в глупавото обезлюдяло градче – животът му и на него, пустото, свършва.

Е, мъж. Какво да го гледаш – и да го гледаш, и да не го гледаш, само за смях да станеш, ако те видят другите. Ама гледат те, и приглаждат замислено късите, боядисвани надве-натри с къна коси със сиви корени, опъват по пълните кръстове полите – мъж е, и им напомня сладостно за нещо, което са изгубили, а са го имали; нещо, което са приемали за естествено, а то е като дар; уж им е било присъщо, а вече не си спомнят добре какво е било...

Ех, пък що да не си помисли някоя нещо по такова... Че хора са. Завъртат им се едни мисли в главите, спомнят си младежки любови, скрити погледи, горещи въздишки, забързани стъпки, притиснати тела, препускаща кръв... Ох!

И ги гложди – има ли жена тоз Балканец; ама сам е, не е дошла жена с него, сещат се. Имал ли е семейство, има ли деца; то и да има – нали и техните деца, на, идват ли? Ако ги гледа някой отстрани, де ще знае, че ето тези жени и те мъж са въртели и деца са гледали, ето на...

Той е по-млад Балканеца от тях, де. Ама, ех, пък що да не го гледат, да се чудят, то пари за това не се искат... Ех, ако беше някога, по-млади с малко да бяха...

Пък като свикват с него, като виждат, че нищо не ста-

ва, нищо с тях не се променя; че балканец, балканец е, че висок, висок е, че е снажен, снажен е... ама... какво като е! Какво ги топли?!

И тръгват приказките. Някоя казва – никакъв балканец не е, той планината през крив макарон е виждал! От равнините идвал, банка бил обрал, ама не успял и парите върнал, та го пуснали скоро поживо-поздраво – това го казва някоя, дете се сетила как гледала някога нещо по телевизията, та той ѝ заприличал точно на онзи човек, че го била запомнила.

Не, казва трета, чух, че чак от столицата идва, жена му го оставила, той продал и апартамент, и всичко; в общината го чух.

Не, казва четвърта, спортист е бил, затова е такъв висок, ама лежал в затвора, жена си почти утрепал, и ей го нà, тук се е скрил.

Балкаанец си е, балкаанец, настоява друга, и кучето му – по цяла нощ лае, сигур вълци още му се привидат; такова е то, голямо, планинско, ама породата точно забравих – ей, моята зълва го видяла през двора, хвърлило ѝ се да я лае, ще скъса синджира, вика; та сигур от Балкана го е довел и него...

Абе, с куче ли го доведе Дафина?

А Дафина! Тя май по-често започна да идва! Или не?...

Пък лае наистина кучето, неговото куче, ще кажеш – уууу, няма спиране това нещо! По цели нощи лае, не се уморява. Какво го прави той това куче – продължават да се чудят.

– Ама вий полудяхте ли!? – сърди се Дафина, когато я пресрещат надолу по улицата и я заразпитват всяка със своята версия за миналото му, без да се срамуват какви ги мислят – уж, нали са си свои.

– Какви банки, какви затвори! Какво сте се хванали за него? Живее си човекът, нормален е. А кучето лае,

щото то си е такава проклета кучката, да ѝ се не види! Сара ѝ вика той, ама толкова злобно куче никъде няма! Че лае, лае – какво да ѝ кажеш?! Куче!

– Да не идва някой при него по нощите? Някой тайно, а? – намигат жените.

– А! Идва! Кой да идва! Никой не ходи! Вий какво? Само кучката ли слушате!?

– Ма тя все едно вълци дави, ние затова!

– А, вълци! Вълци ще намери тук! Таралежи сигур лови. Така ми вика Сотир, много таралежи вика има, кучката цяла нощ по тях лае – тросва се Дафина.

Жените я гледат, уж като тях, ама нали е малко помлада (или не беше?), ей я и тя боядисала косите, ама не с къна, а с друго сякаш; и сложила коланче на кръста, и ще кажеш, че тази пола не е от дрехите втора ръка. Личи си, че пак при Балканеца е тръгнала, то за кого друго да дойде на тази улица?

– И аз да не бях видяла, казвам ти, нямаше да повярвам – разпалва се Дафина, обезпокоена от нещо в погледите им. – Ама на нищо ги прави таралежите, кучката мръсна!

Жените съвсем я притискат с тела, наобиколили я; внимават да не изтърват и дума.

– Ей онзи ден, миналата седмица, идвам сутринта, че там сметките нещо с водата са объркани, пък Винаровите искат всичко да се оправи; гледам я Сара, нещо се врътка напред-назад на синждира. Абе, викам на Сотир, какво е направила тая... А той вика – като залая, пак цяла нощ! Казал си Сотир: да не е влизал някой? Ама после се обърнал, та заспал... Та отиваме двамата да я видим, той вода да ѝ сипе... леле, толкова нещо не бях виждала!

Жените я следят с големи очи, тя бързо мести погледа си от една на друга, не се предава, не спира да говори; пък гледа по лицата им дали нещо няма да ги издаде какво мислят.

– Ама върти се тази кучка, напред-назад, муцуната ѝ черна, ама черна ти казвам! Бреееех, чудя се какво ѝ има, да не е някоя болест... Отиваме още по-наблизо, тя ръмжи, ама нали съм с него, пуска ма... Пустата му Сара като издълбала една дупка в земята, ама изкопала ти казвам, ти цял можеш да паднеш вътре; навеждам се – в средата на дупката едно такова, като топка, кръгло, черно! Бреееех, докато се сетя – таралеж! От корема му червата се виждат! Брей... Чак тогава разбирам – тя муцуната на Сара била цялата в кръв! Викам ѝ – ко, ма, Саро, какво си го направила таралежа!? А тя върти опашка, върти – горда!

– Ууу, ма то гадно, ма – мръщят се жените. – Как може такова нещо!

– Може, може – клати глава Дафина, вече поуспокоена. – И аз викам как може, ама може... Та щом лае, значи пак таралеж е смотала кучката ѝ с кучка. Викам ѝ на Сара – ама си и животно, ма! Таралежите змии ядат, а ти какво ги правиш, защо ги убиваш?! Я ги остави животинките! Ама и то – животно, разбира ли? Много таралежи има тази година, така казват, много са ги виждали, пък тя ги лови и... така.

– Ааааа – клатят глави жените. – Лови ги значи...

– А той, Сотир, какво? – пита я някоя уж чистосърдечно.

– Е, какво – застава отново нащрек Дафина. – Какво Сотир? Той таралежите ли да върже? Като минат покрай нея и... край!

– Не, той... Как е...? Добре ли е...?

– Ми добре трябва да е! – тросва се. – Винарови са си го намерили, аз само наглеждам, че се интересуват къщата как е; то дворът как да е, оправя се, ама къщата е важна, да има грижи.

– Ама, често те виждаме тук, нагоре – хитро присви-ва очи друга, – почна по-често да идваш и ти. А нали той се грижи...

– А, идвам. Друг път идвам! – зачервява се леко Дафина, неиздържала на забележката. – Само да мина да погледна, то и аз си имам достатъчно работа. Айде, да тръгвам, че и моята ме чака.

И бърза най-накрая да ги отмине.

А те не тръгват, изпращат я с поглед.

Пък продължават да я пресрещат и в другите дни, интересуват се, питат. А тя, накрая не издържа, скарва им се:

– Ма стига с тоя Сотир! По-добре нищо да нямате с него! Той от затвора идва, да не ви казвам какво, че... оставете го човека. Излежал си е, оставете го.

И макар и да продължава да им е интересен Балканец, и макар и сами да измисляха страшни истории около неговото минало, жените някак окончателно решиха да не се занимават с него – какво върши, що върши; а и нали нито прояви интерес към тях, нито нещо такова; ама пък и сами жени са, да не вземе нещо той... опасно си е, страшно си е, ако е истина, дето казва Дафина – от затвора да идва; я по-далече от него да ходят, че знаеш ли какво може да стане... Все по-страшен им се струва този Балканец, с тази кучка, дето дави таралежите; започват да сънуват кучката всяка вечер с кървава муцуна – само това им липсва в пустите къщи.

Вече дори и не смеят да погледнат в очите му; вече само като го видят отдалеч и се прибират навътре в двора, и все едно очакват да затрептят светкавици и бури.

– Тук мъжете са ниски – ще каже само някоя като се срещнат на приказка.

– Да не ги отвее вятърът – добавя друга.

– А, че то, все едно не ги отвя – ще каже трета и въздъхват към белите некролози по вратите.

Понякога минава край тях Балканец, пък навежда глава и казва тежко, та те потръпват.

– Тя, Сара, снощи пак таралеж сдавила. Грозна гледка. Ама съм я вързал, ако не се отскубне – не се плашете, нищо няма да ви направи. Тя само в двора си лае. Здраво съм я вързал, няма да се отскубне, да знаете.

Нощем от къщата на Балканеца пак все лаят на Сара се чува. Ух, пусто куче, ама и пусти таралежи дето ходят там, как не се научиха, че и не свършиха! Че тая Сара, върколак цял, дето казваха старите хора някога!

– Ей, ма много е ревнива кучката му с кучка, хич не ме харесва – кикоти се в малката, наскоро измазана бяла спалня Дафина. – Пази те. От мен те пази. Ще кажа, ако ме питат, че пак е сдавила таралеж.

– На всички страха е взела – подсмивва се и Балканеца и присвива тъмните си очи.

А Дафина му шепне:

– Само ти си такъв, строен, висок – и гали едрите му рамене. – Как те довяха вятърът при мен чак от планините?!